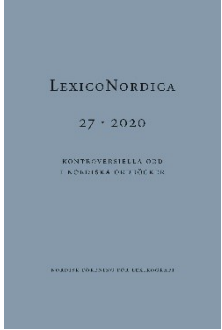

LexicoNordica

Titel:	Svensk-engelsk ordbok för den högre utbildningen: en termbase i ordbok-klær eller en ordbok i term-fjær?	
Forfatter:	Ole Kristian Våge	
Kilde:	LexicoNordica 27, 2020, s. 229-241	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© 2020 LexicoNordica och författarna

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Svensk-engelsk ordbok för den högre utbildningen: en termbase i ordbok-klær eller en ordbok i term-fjær?

Ole Kristian Våge

Svensk-engelsk ordbok för den högre utbildningen. Universitets- och högskolerådet. <<https://www.uhr.se/publikationer/svensk-engelsk-ordbok/>>. Sist oppdatert desember 2019.

1. Bakgrunn

I 1999 signerte 29 europeiske utdanningsministre Bologna-avtalen. Formålet var å utvikle en felles politikk for høyere utdanning som omfatter en rekke tiltak, blant annet godkjenning av utdanning på tvers av landegrenser, innføring av et felles akademisk gradssystem og støtte til mobilitet for studenter og vitenskapelig ansatte. Gjennomføringen av denne politikken har skjedd i ulik takt og ulikt omfang i de europeiske landene, men felles har vært behovet for en standardisert oversettelse av studie- og forskningsadministrativ terminologi mellom engelsk og de ulike nasjonalspråkene.

I Sverige gav Utbildnings- og kulturdepartementet i 2008 Universitets- og högskolerådet i oppdrag å utvikle *Svensk-engelsk ordbok för den högre utbildningen*, som nå er en søkbar, elektronisk ordbok for dette fagområdet. Den har gradvis blitt videreutviklet og inneholder i dag 1735 termer, ifølge ordbokas nettside.

Tilsvarende ordbøker finnes også i de andre skandinaviske landene. I Danmark har Københavns universitet utviklet KULex, en termbase som inneholder «universitetsterminologi, uddannelses-terminologi og organisationsterminologi» på dansk og engelsk,

ifølge KULEX' nettsider. I Norge tok Universitets- og høgskolerådet i 2004 på seg å utvikle UHRs termbase, en tilsvarende ressurs på norsk (begge målformer) og engelsk. Termbasen ble først tilgjengeliggjort på institusjonens hjemmeside, men er nå overført til Termportalen ved Universitetet i Bergen.

Mens den danske og den norske ressursen blir omtalt som *termbase* på nettsidene, blir den svenske konsekvent omtalt som en *ordbok*. Det reiser interessante spørsmål om hva slags ressurs *Svensk-engelsk ordbok för den högre utbildningen* egentlig er (se kap. 3). Disse spørsmålene dreier seg ikke bare om kategorisering, men også om hvilke kriterier man skal bruke for å vurdere kvalitene til ordboka.

2. Ordbokas tilfang og omfang

I ordbokas egenomtale står det at «[u]tgångspunkt för urvalet är att termerna antingen är specifika för högskoleområdet eller har en specifik betydelse när det gäller utbildning». En gjennomgang av ordboka gir inntrykk av at innholdet oppfyller målsettingen. En omfattende del av innholdet består av nomenklaturer, f.eks. tospråklige oppføringer av akademiske disipliner, akademiske gradstitler og regulerte yrker hentet fra ulike normative kilder. Men ordbokas styrke ligger først og fremst i terminologi som er registrert fra en rekke bruksområder i høyere utdanning, f.eks. studentopp- tak, studentmobilitet, undervisning, vurderinger og forskning.

Noen termer i ordboka må likevel sies å være av mer allmenn art, som juridiske forvaltningstermer (f.eks. *föreskrift* og *offentlighetsprincipen*), mens andre er generelle arbeidslivstermer (f.eks. *projektarbete* og *mål- och resultatorienterad*). I tillegg inneholder ordboka noe terminologi knyttet til videregående opplæring (Sve- rige *gymnasieutbildning*, Danmark *gymnasial uddannelse*), trolig motivert ut fra behovet for å vurdere kompetanse og søknader om

opptak til høyere utdanning. Men alt i alt er disse termene ganske få, og ordboka har lyktes i å avgrense omfanget på en god måte. Nettsiden til ordboka inneholder dessuten en lenke til Skolverkets ordbok *Skoltermer på engelska*, som inneholder terminologi fra grunnskolen.

Ordbokas nettsider opplyser at den inneholder 1735 termer. Det er strengt tatt ikke helt riktig. Ordboka inneholder 1735 term poster, inkludert rene interne henvisningstermposter. Antallet ord er derfor i alle fall det dobbelte siden ordboka er tospråklig, og trolig er det enda høyere siden ordboka også inneholder en god del synonymer på både svensk og engelsk. Hvordan man skal tallfeste antall ord i en ordbok, er alltid et interessant spørsmål. Denne meldingen skal ikke problematisere akkurat dét; det vesentlige er å påpeke at tallet heller viser til antall term poster, se under.

3. Struktur

En leksikografisk ordbok er gjerne bygd på semasiologiske prinsipper som gjenspeiles i ordbokas struktur. Ifølge disse prinsippene tar man utgangspunkt i et ord og hvilke betydning(er) det har. Som en følge blir ord med ulike betydninger ført opp i samme ordbokartikkel, men skilt fra hverandre ved hjelp av nummerring i artikkelens mikrostruktur. Imidlertid antyder strukturen til *Svensk-engelsk ordbok för den högre utbildningen* at den er bygd på onomasiologiske prinsipper. Ifølge disse prinsippene tar man utgangspunkt i en betydning (begrep) og hvilke(t) ord man har brukt for å navngi denne betydningen. Som en følge blir ord med lik form, men ulike betydninger helt skilt fra hverandre. Eksempelvis har *högskoleexamen*, *undervisningstid*, *utbildning* og *yrkesexamen* to betydninger hver. Hver betydning har fått sin egen artikkel i ordboka. En slik struktur er ikke vanlig i leksikografiske ordbøker, men i tråd med konvensjonene i termbaser, der slike artikler

omtales som *termposter*. Utgangspunktet for ordbokas struktur er da begrepet, ikke termen, et viktig prinsipp i terminologisk teori.¹ Strukturen antyder derfor at ordboka egentlig er en termbase som inneholder termposter². Et mulig unntak er imidlertid *genusstudier* og *genusvetenskap*, som har to ulike oppføringer selv om de (etter mitt skjønn) representerer det samme begrepet (de har begge *gender studies* som engelsk ekvivalent). Kanskje skyldes avviket en feilregistrering? En nøyere gjennomgang med utgangspunktet i antall begreper antyder at ordbokas omfang egentlig ligger på 1561 termposter. Dette tallet bygger på en manuell opptelling der interne henvisningsposter er helt utelatt.

Ordbokas termposter er bygd opp med følgende felt: term, definisjon, merknad, ekvivalenskommentar, relasjon (*jämför*) og ekstern henvisning. Alle feltene forekommer imidlertid ikke alltid i termpostene (se figur 1).

<p>studieavgift</p> <p>Definition (inom högskoleutbildning:) avgift som en avgiftsskyldig student betalar för att få studera inom högskoleutbildningen på grundnivå och avancerad nivå</p> <p>Anmärkning Termen används i Sverige för den studieavgift som vissa studenter enligt förordningen (2010:543) om anmälningsavgift och studieavgift vid universitet och högskolor måste betala för att studera i Sverige. Studenter som måste betala studieavgift är i regel de som inte är medborgare i en EES-stat eller i Schweiz, om dessa inte deltar i utbytesprogram. När svenska studenter läser vid utländska lärosäten kallas studieavgiften ibland för <i>terminsavgift</i>.</p> <p>Jämför anmälningsavgift, avgiftbefriad, avgiftsskyldig, betalande student</p> <p>Hänvisning Förordning om anmälningsavgift och studieavgift vid universitet och högskolor </p>	<p>tuition fee</p> <p>Synonym: <i>tuition /US/</i></p>
--	---

Figur 1: Termpost for *studieavgift*, som inneholder feltene term, definisjon, merknad, relasjon og ekstern henvisning, men ikke ekvivalenskommentar.

- 1 For en mer utførlig forklaring på semasiologisk og onomasiologisk tilnærming, se f.eks. Kageura (2015).
- 2 Jeg omtaler derfor oppslagene i ordboka som termposter, ikke artikler.

3.1. Term

Det første feltet i hver term-post er termen. Svensk term er oppført med lilla, tjukk skrift til venstre og den ekvivalente engelske termen i svart, tjukk skrift til høyre. Feltet er imidlertid ikke angitt med en forklarende benevnelse. Eventuelle synonyme termer står oppført rett under i mindre skriftstørrelse med den foranstilte benevnelsen *synonym*.

Utformingen av feltet er rein og lett å lese, men mangelen på en forklarende benevnelse gjør det vanskelig å vurdere om oppslags-termen har en forrang framfor de oppførte synonymene. Feltets design antyder et hierarki, men det blir opp til brukeren å fortolke det. Problemstillingen berører ordbokas status: Er den normativ eller deskriptiv? Ordbokas nettside inneholder ingen opplysninger om oppslagstermenes status. En konvensjonell termbase er gjerne preskriptiv, noe som kommer til uttrykk ved at benevnelser som f.eks. *anbefalt term* (ev. *hovedterm*), *tillatt term* og *frarådet term* tydeliggjør termenens status (NS-ISO 704:2009). Termfeltet i denne ordboka minner derfor nesten like mye om oppslagsfeltet i en (deskriptiv) leksikografisk ordbok som om termfeltet i en (preskriptiv) termbase.

I tilfeller der det forekommer ulike engelskspråklige termer i Storbritannia og USA, blir disse angitt med forkortelsene GB og US. Det er både viktig og nyttig.

De aller fleste av termene er substantiv, men ordboka inneholder også en del verb (f.eks. *tentera* og *opponera*), verbfraser (f.eks. *ta ut examen* og *ompröva et beslut*) og adjektiviske konstruksjoner (f.eks. *mål- och resultatorienterad*). Brukere som må løse konkrete oversettelsesproblemer, har også behov for andre oppslagstermer enn substantiv. Derfor er det formålstjenlig at ordboka omfatter andre ordklasser.

3.2. Definisjon

220 av termpostene, altså ca. 14 % av innholdet, inneholder feltet definisjon. Dette tallet kunne gjerne vært noe høyere, men det å utforme definisjoner er samtidig kanskje den mest tid- og ressurskrevende delen av arbeidet med å lage en termbase. En god del av begrepene fra nomenklaturinnholdet i ordboka er dessuten av en slik art at det er lite formålstjenlig å definere dem.

Et viktig særpreg ved terminologisk metode er at definisjonen blir laget systematisk ved at man identifiserer adskillende kjennetegn mellom beslektede begreper, gjerne ved å tegne opp begrepsdiagram. En gjennomgang av de 220 definisjonene viser at mange speiler et slikt forhåndsarbeid. Eksempelvis er *högskoleutbildning på forskarnivå*, *högskoleutbildning på avancerad nivå*, *högskoleutbildning på grundnivå* samt overbegrepet *högskoleutbildning* definert i relasjon til hverandre. Et annet krav er at termer som forekommer i definisjonene, også bør defineres. Det gjøres i ordboka i tilfeller som f.eks. *distanskurs*, som forekommer i definisjonen til *distansutbildning*. Det styrker kvaliteten til ordboka.

Imidlertid er det noen definisjoner som avviker fra den systematiske framgangsmåten. Definisjonen av *bedömargrupp* er 'grupp av sakkunniga som gör en bedömning'. Her savnes en definisjon av begrepet *bedömning*. Definisjonen av *förstahandssökande* lyder 'person som sökt viss högskoleutbildning som sitt förstahandsval', men nærmeste overbegrep er nok *sökande* (som også finnes som oppslagsterm i basen, men er udefinert), ikke *person*.

I andre tilfeller er bare det ene av to sidebegreper definert. Et eksempel er begrepene *valbar kurs* (definert) og *obligatorisk kurs* (ikke definert). Så kunne man ønske seg at termer som forekommer i definisjoner, og som har egne oppslag, var koplet sammen ved hjelp av hyperlenker. Det er en forholdsvis enkel teknologi nå i dag, og ville gjøre ressursen mer brukervennlig.

En melding av termbaser som denne vil oftest inneholde etterlysninger av definisjoner eller anmerkninger om kvaliteten til definisjonene. *Gymnasiekompetens* er ikke definert selv om det er et sentralt begrep og (ifølge merknadsfeltet) lett kan mistolkes. Når det kommer til stykket, vil praktisk terminologiarbeid svært ofte være behovsstyrt, f.eks. konkrete oversettelser av enkeltbegreper i dokumenter. Om tiden og ressursene ikke strekker til, vil termposter ofte mangle definisjoner. Svakheterne ovenfor er ikke av slik art og slikt omfang at ordboka diskvalifiseres fra å bli kategorisert som en termbase, i alle fall ikke med utgangspunkt i feltet definisjon.

3.3. Merknad

Feltet merknad er benyttet hyppig i ordboka; nesten halvparten av alle termpostene inneholder en eller annen form for opplysning i dette feltet. Dette kan eksempelvis være opplysninger om bruk, preskriptiv status, begrepsinnhold og relasjoner eller valg av oversettelse. Det kan også være kildehenvisninger eller eksempler.

Innholdet er etter min vurdering nyttig. Det at *studiemedel* består av *studiebidrag* og *studielån*, er oppklarende og hører mer hjemme i et slik felt enn i en (intensjonell) definisjon. Imidlertid kunne noen av opplysningene gjerne vært plassert i andre felt. Det gjelder først og fremst opplysninger om termstatus og begrepsinnhold. Frarådede termer blir gjerne omtalt i løpende tekst i merknadsfeltet, ikke i termfeltet. Det samme gjelder foreldede termer, kortformer og øvrige bemerkninger knyttet til preskriptiv termstatus. En slik oppføring bryter med etablerte konvensjoner i terminologi, som nettopp krever at termens status (anbefalt, tillatt eller frarådet) blir angitt eksplisitt (se 3.1). Bruddet med konvensjonene vil skape tekniske problemer ved (automatisk) utveksling av terminologiske data med andre termbaser eller -portaler, som nå er i ferd med å bli høyaktuelt i flere land.

I en del tilfeller inneholder merknadsfeltet også kommentarer til begrepsinnhold, f.eks. kjennetegn som lett kan utvikles til fullverdige definisjoner. Termpostene *heltidsstudier* og *deltidsstudier* har ingen definisjoner. Imidlertid står det i merknadsfeltet til *heltidsstudier* at «[h]eltidsstudier innebær att studietakten är 100 %», mens det i *deltidsstudier* står «[d]eltidsstudier innebær att studietakten är under 100 %». *Prefekt* har heller ingen definisjon, men i merknadsfeltet står det at en «[p]refekt är chef för en institution eller motsvarande inom ett universitet eller en högskola». Det er vel snublende nær en fullgod definisjon, etter min vurdering.

3.4. Ekvivalenskommentar

Et eget kommentarfelt for ekvivalens er alltid nyttig i flerspråklige ordbøker. Ofte vil det ikke være fullstendig samsvar mellom begreper i ulike språk, land og kulturer, selv på internasjonale områder som høyere utdanning. Derfor er det gledelig at denne ordboka har med et slikt felt. I flere termposter står det at «[d]et engelska uttrycket ska snarare ses som en förklaring av det svenska begreppet än en etablerad engelsk term». Noen ganger finner vi også en utførlig analyse av ekvivalens (f.eks. for *generell examen*). Innholdet i slike felt er nyttig og konstruktivt i konkrete situasjoner der brukeren trenger hjelp til oversettelse.

Det er også verdt å merke seg at ordboka har valgt å føre opp antall studiepoeng i den engelske termen for en del akademiske grader for å klargjøre ekvivalens, f.eks. for å skille mellom *master* og *magister*, som begge har den engelske ekvivalenten *master*. *Agronomie masterexamen* og *agronomie magisterexamen* har blitt til henholdsvis *Degree of Master of Agricultural Science (120 credits)* og *Degree of Master of Agricultural Science (60 credits)*. Det er en vellykket tilnærming.

3.5. Relasjon

Mange termposter i ordboka har et felt med benevnelsen *jämför*. Her føres relaterte termposter opp. Et slikt felt kan i prinsippet henlede brukeren til overordnede, sideordnede og underordnede begreper samt andre begreper uten en hierarkisk relasjon. Feltet må absolutt sies å være nyttig, men det savnes en mer systematisk tilnærming. I termposten *doktorand* er *doktorandanställning* ført opp i relasjonsfeltet, men ikke andre veien. *Yrkesexamen* inneholder en relasjon til overbegrepet (*akademisk examen*), men ikke til de to sidebegrepene (*konstnärlig examen* og *generell examen*). En god del termposter, som f.eks. *urvalsgrund*, *urvalsgrupp* og *urvalsregler*, har tomme relasjonsfelter selv om det finnes opplagte kandidater, som f.eks. *urval*. Her trengs det nok en ryddejobb.

3.6. Ekstern henvisning

En betydelig andel av termpostene inneholder et eget felt som kalles *hänvisning*. I dette feltet vises det til eksterne, autoritative kilder der (den svenske) termen er i bruk. Disse kildene er av to typer: standarder (f.eks. *Standard for svensk indelning av forskningsämnen*) og lovverk (f.eks. *Förordning om anmälningsavgift och studieavgift vid universitet och högskolor*).

Slike eksterne henvisninger kan være viktige og nyttige, men det er uklart hvorfor de er tatt med i noen termposter, men ikke i andre. Termen *oppdragsutbildning* er med i ordboka, men det henvises ikke til forskriften som regulerer slik aktivitet (*Förordning om oppdragsutbildning vid universitet och högskolor*).

4. Funksjon

Ordbokas nettsider inneholder lite informasjon om dens funksjon og målgrupper bortsett fra det åpenbare oversettelsesbaserte behovet. Holmér (2018) er inne på ordbokas tre funksjoner: oversettelse, begrepsavklaringer og forslag til svenske avløsertermer.

Om man har behov for å oversette en svensk term til engelsk, er ordboka lett å bruke. Søkefeltet tilbyr en inkrementell søkefunksjon, dvs. at ordboka foreslår aktuelle termer etter hvert som brukeren fyller ut søkefeltet, og søkeresultatet legger seg oversiktlig på rekke og rad nederst i skjermbildet. Trefflisten inneholder svensk og engelsk term, og brukeren må klikke på den ønskede termen for å få tilgang til hele termposten. Dette er i og for seg vanlig i termbaser siden visninger av hele termposter i trefflisten potensielt vil gi mye informasjon. Imidlertid savnes det at man kan klikke på den engelske termen for å få tilgang til termposten. Det er ikke sikkert at alle brukerne vet at det skjuler seg mer informasjon i form av en termpost om man klikker på den svenske termen.

Selv om ordboka er bygd på direksjonaliteten svensk–engelsk, kan man også søke på engelske termer. Brukeren kan også få oppstilt alle termene alfabetisk. Den eneste innvendingen jeg har, er at den generelle omtalen av ordboka tar mye plass i skjermbildet, slik at brukeren må rulle nedover skjermen for å finne søkeresultatet, i alle fall om man bruker en bærbar pc. Det at termpostene inneholder et eget felt for ekvivalensmerknader, er åpenbart en styrke (se 3.4).

Mange brukere har sikkert behov for å få en forklaring eller definisjon av aktuelle fagtermer på området, og gjerne en avklaring av forholdet til beslektede fagtermer. Hva skiller eksempelvis *examen* og *examination*? En slik avklaring tilbyr ordboka bare til en viss grad, siden bare 14 % av termpostene inneholder definisjoner. Potensialet er langt større om flere av termene blir definert (se 3.2).

Jeg savner også å kunne søke i feltene for definisjon, merknad og ekvivalenskommentar.

Ordboka inneholder også forslag til svenske termer. Det innebærer at ordboka har en språkpolitisk funksjon som gjør det lettere for brukerne å bruke svenske termer i stedet for engelske på det aktuelle fagområdet. Høyere utdanning er et område som internasjonaleseres i stor grad, og behovet for å danne avløsertermer på nasjonale språk er til dels stort. Man bør derfor ikke undervurdere effekten av å drive strategisk språkrøkt ved hjelp av en slik ordbok: Kvalitetssikrede forslag til termer som er forankret i sektoren, blir spredd til mange brukere. Et eksempel er den engelske termen *paper*, som blir oversatt med *konferensartikel* med følgende merknad (se figur 2):

konferensartikel	paper
Anmärkning	
Använd inte <i>paper</i> som svensk term. Den engelska termen <i>paper</i> kan översättas alltefter sammanhang på olika sätt, till exempel <i>konferensartikel</i> , <i>konferensföredrag</i> , <i>konferensbidrag</i> , <i>forskningsartikel</i> , <i>seminarierapport</i> ,	

Figur 2: Forslag til ulike oversettelser av *paper*.

Lignende forslag finner vi f.eks. for *science park* og *case study*. I andre tilfeller har oversettelsesvalget vært mer pragmatisk, og ordboka foreslår hybridtermer med svensk kjerne: *mooc-kurs*, *freemoverstudent* og *traineeutbildning*. Ordboka har definitivt et preskriptivt preg, og det er ingen ulempe.

5. Avsluttende vurderinger

Denne meldingen innledes med et spørsmål om hvorvidt ordboka er en leksikografisk eller en terminologisk ressurs. Det kan være avgjørende for hvilke kriterier man skal anvende i en anmeldel-

se. Gjennomgangen her har vist at strukturen er begrepsbasert og dermed terminologisk. Om man legger til grunn slike kriterier, er ordboka utvilsomt et viktig tilskudd til termbasefloraen i Sverige og Norden. Ordboka fyller sin funksjon på en god måte, og innholdet er godt strukturert. Imidlertid kunne man forvente flere definisjoner og mer aktiv bruk av termfeltene.

Det er et paradoks at *Svensk-engelsk ordbok för den högre utbildningen* aldri omtales som en termbase når søstertermbasene i Danmark og Norge gjør det. Paradokset er desto større når man tar i betraktning at den danske og den norske termbasen ikke har definisjoner som bidrar til begrepsavklaringer. Dette gjør at disse termbasene minner mindre om termbaser enn hva den svenske ordboka gjør. I det hele bør *Svensk-engelsk ordbok för den högre utbildningen* være et forbilde for sine søstertermbaser i Danmark og Norge.

Litteratur

Ordbøker og termbaser

KUlex = *KUlex ordbog*. Københavns universitet. <<https://ordbog.ku.dk/>> (april 2020).

UHRs termbase = Universitets- og høskolerådets termbase. Universitets- og høskolerådet. Tilgjengelig i Termportalen. <<https://oda.uib.no/app?ma=term&mg=uhr>> (mai 2020).

Annen litteratur

Kageura, Kyo (2015): Terminology and lexicography. I: Hendrik J. Kockaert & Frieda Steurs (eds.): *Handbook of Terminology*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 45–59.

Holmér, Åsa (2018): Hur översätter man *spikning* til engelska? Terminologiskt ordboksarbete för högskoleområdet. I: *LexicoNordica* 25, 77–94. < <https://tidsskrift.dk/lexn/issue/view/8410>> (september 2020).

NS-ISO 704:2009 *Terminologiarbeid. Prinsipp og metodar*. Oslo: Norsk Standard 2010.

Ole Kristian Våge
seniorrådgiver, ph.d.
Nasjonalt senter for helsefaglig terminologi
Direktoratet for e-helse
Postboks 221 Skøyen
NO-0213 Oslo
ole.kristian.vage@ehelse.no